GYNEKOLOGIN POTILAS LENNOLLA

LL Mika Tamminiemi

Lentomatkustus houkuttelee helppoutensa, nopeutensa ja suhteellisen edullisuutensa vuoksi nykyisin kaikenkuntoisia matkustajia. Matkalla terveydentilaan liittyvät rutiinit kuitenkin rikkoutuvat: matkavalmistelut kuormittavat, lepo jää riittämättömäksi ja fyysinen ponnistelu lisääntyy. Lentomatkan aikaina matkustajaa kohtaavat poikkeavat olosuhteet. Terve matkailija sietää häiriöt tavallisesti hyvin mutta raskauden aikana tai gynekologisen ongelmatilanteen jälkeen näennäisesti harmitonkin tilanne voi aiheuttaa ongelmia.

Lentomatkustuksen aiheuttamia fyysisiä haasteita ovat matkustamon alentunut ilmanpaine ja siihen liittyvä paineen ja ilman happipitoisuuden vaihtelu. Matkalentokorkeudessa koneeseen tuotettava ilma on hyvälaatuista mutta kuivaa. Koneessa joudutaan istumaan usein ahtaasti ja liikkumismahdollisuudet ovat rajalliset. Heitteinen ilma altistaa matkustajan epämiellyttäville, joskus voimakkaillekin ravisteleville kiihtyvyysvoimille. Matkalentokorkeudessa alttius säteilylle lisääntyy mutta siitä ei ole haittaa satunnaisemmin matkustavalle.

Lentomatkustuksen kannalta keskeisimmät gynelogiset ongelmat liittyvät verenvuotoihin ja siitä aiheutuvaan anemisoitumiseen, leikkausten toipilasvaiheisiin ja poikkeavaan raskauden kulkuun. Tervettä sikiötä suojaa veren hyvää hapettumista ylläpitävät kohonnut verisolumäärä sekä fetaalisen hemoglobiinin affiniteettiominaisuudet, jotka kompensoivat äidin elimistössä tapahtuvat matkanaikaiset muutokset. Ongelmia sikiölle voi aiheutua mikäli sikiön verenkierto tai kasvu ovat häiriintyneet. Ongelmia voivat aiheutua myös äidin verenpaineen, diabeteksen ja pre-eklampsian kautta. Vaikka raskauspahoinvointi ei sikiölle ongelmia aiheutakaan, saattaa se hankaloittaa tai estää kokonaan äidin matkustamisen.

Synnytyksen käynnistyminen lentomatkan aikana on harvinaista, mistä on kiittäminen lentoyhtiöiden raskauden loppuvaiheille asettamia matkustusrajoituksia. Tyypillisesti matkustaminen raskaana sallitaan 36 raskausviikon ajan, minkä jälkeen synnytyksen todennäköisyyden katsotaan lentomatkan kannalta merkittävästi lisääntyvän. Käytännöt lentoyhtiöiden rajoituksissa saattavat kuitenkin vaihdella kuitenkin merkittävästi, minkä vuoksi asia on matkaa harkittaessa syytä tarkastaa ja huomioida myös paluuajankohta. Moniraskauksien matkustusrajoitukset ovat noin kuukauden verran tiukemmat.

Ongelmaraskauksista ja tuoreista, matkan aikana mahdollisesti ongelmia aiheuttavista gynekologisista sairauksista on syytä ilmoittaa lentoyhtiöön. Tiedot annetaan yleensä lentoyhtiöstä saatavalla, tähän tarkoitukseen erityisesti tehdyllä lomakkeella sekä tarvittaessa sitä tukevin lisälausunnoin. Potilasta hoitavan lääkärin osuutena on siis tietojen ja näkemyksensä välittäminen. Varsinaisen päätöksen matkustusluvasta tekee lentoyhtiö ja sitä myöten ottaa myös vastuun matkustajasta.

Paitsi raskautta myös erilaisia sairauksia koskevat lentoyhtiörajoitukset saattavat olla hyvin vaihtelevia. Mikäli kuljettavalla yhtiöllä ei ole lääketieteellistä osastoa, saattaa matkustuskuntoisuuden arvioiminen jäädä hoitavan lääkärin tehtäväksi. Näin käy myös, mikäli lentoyhtiö ei vaadi ennakkoilmoitusta raskaudesta, ainoastaan hoitavan lääkärin arvion ja matkustajan mukanaan siitä kantaman todistuksen.

Gynekologisen potilaan lentomatkustuskuntoisuutta arvoivan lääkärin olisi hyvä arvioida matkaa kokonaisuutena lähdöstä paluuseen, ei vain lentomatkaa koskien. Huomiota tulisi kiinnittää kohteen terveysriskeihin ja edellytyksiin selvitä mahdollisista matkan aikana kohteessa ilmenevistä yllätyksistä. Potilaan on syytä selvittää vakuutusturvansa ennen matkaa, koska raskauteen ja olemassa oleviin sairauksiin voi liittyä huomattavia korvattavuusrajoituksia.

Tutkimuksissa on osoitettu, että lentomatkustamineen lisää altiutta laskimotukokselle. Täsmällistä syytä tähän ei tunnetta ja mitä ilmeisimmin syyt ovat monitekijäiset. Merkittävin lentomatkan aiheuttama syy on todennäköisesti immobilisaatio ja sen aiheuttama veren virtauseste. Myös hypoksian vaikutusta hyytymisjärjestelmään on epäilty. Ongelmat esiintyvät useimmiten riskipotilailla, joihin kuuluvat gynekologin potilaista erityisesti aiemman laskimotukoksen sairastaneet, veren hyytymishäiriön omaavat, ehkäisyvalmisteiden käyttäjät, tupakoivat, post-kirurgiset ja raskaana olevat. Laskimotukoksen riskiä voi pienentää säännöllisellä matkanaikaisella liikkumisella, riittävällä juomisella ja kunnollisten tukisukkien käyttämisellä. Tukoksi ehkäisevä lääkehoito voidaan antaa valikoiduissa tapauksissa pienimolekyylisellä hepariinilla. Aspiriinin käyttöä ei käytännössä suositella.

Lääkäri voi törmätä ongelmatilanteisiin myös itse lennolla ollessaan. Kiireellisen hoidon laiminlyönti on lakiemme mukaan kansalaisvelvollisuus, jonka laiminlyönti on rangaistavissa. On huomattava, että velvollisuus ei koske yksin lääkäreitä vaan kaikkia muitakin lennolla olevia. Koska velvollisuus koskee avun antamista osaamisen ja toimintakyvyn mukaisesti, on lääkäri usein erityisasemassa ammatillisen pätevyytensä kautta. Koneen ensihoitolääkkeitä voi määrätä ainoastaan lääkäri. Lääkäri ei ole välttämättä tilanteessa yksin, koska osalla lentoyhtiöistä on telekonsulaatiomahdollisuus hätäpalveluun. Yhtenäistä kansainvälistä lainsäädäntöä lennolla auttavan suojaamiseksi vahinkotapauksessa ei ole mutta osaamisensa ja toimintakykynsä rajoissa toimivan auttajan riski joutua edesvastuuseen on lähinnä teoreettinen.

Vaikka lentomiehistö pyrkii hoitamaan valtaosan ongelmatilanteista itsenäisesti pyydetään lääkärin apua usein lennolla sairastuneen tilan arvioimiseen. Auttamisvelvollisuus ei velvoita lääkäriä lääketieteellisen arvion tekeminen terveydentilasta, mikäli tilanne ei edellytä sairastuneen välitöntä kiireellistä hoitamista. Avustamaan tarjoutuva lääkäri toimii näin ollen vapaaehtoisesti ja on oikeutettu pyytämään kohtuullisen palkkion. Vastuu lennolla sairastuneen toimittamisesta hoitoon on lentokoneen miehistöllä, viime kädessä koneen kapteenilla. Hätätilanne lennolla on auttajan kannalta mahdollisuuksiltaan ja olosuhteiltaan epämiellyttävä ja epäoptimaalinen, joten tilanteen ja omien kykyjen rajallisuus kannattaa hyväksyä. Keskittymällä rauhallisesti yksinkertaisiin asioihin käytettävissä oleva apuvoima ja konsultaatiomahdollisuudet hyödyntäen on tehnyt parhaansa eikä enempää auttajilta voi edellyttää.